

Van 't Riet

landenlijst, maar wel een status aparte. Deze status aparte zou kunnen worden gekozen voordat de toelating tot de landenlijst aan de orde is in 2003. Dan weten wij ook hoe het democratiseringsproces is verlopen. Intussen is het niet zo dat wij met de rug naar Rwanda staan, zoals mevrouw Dijkema zei. Daarvan is absoluut geen sprake. Er moet nog steeds voortgang worden geboekt in de projecten voor goed bestuur, de ondersteuning van decentralisering, de samenwerking tussen lokale overheden, de mensenrechtenprojecten, de versterking van het juridische apparaat, maar ook aandacht worden besteed aan de plattelandsgebieden waar de grootste armoede is te vinden, de gezondheidszorg en onderwijs.

Ik wil mij nu niet definitief uitspreken en hoor graag het commentaar van de minister op deze invalshoek. In tweede termijn kom ik hierop weer terug.

De heer **Van Middelkoop** (Christen-Unie): Kan mevrouw Van 't Riet zich indenken dat ik verbaasd ben over het feit dat zij als lid van een partij die zich toet met de naam Democraten 66, in het midden laat of zij haar goedkeuring zal uitspreken over de voornemens na alle kritische opmerkingen die zij heeft gemaakt over de landenlijst en met name over Rwanda en die begon met de terechte opmerking dat daar geen sprake is van een democratisch regiem?

Mevrouw **Van 't Riet** (D66): Ik begrijp de zorg van de heer Van Middelkoop, maar die is niet terecht. Ik geef hier aan welke kritiek wij hebben. Ik wil de minister de kans geven daarop op een goede manier te reageren, omdat ik niet begrijp waarom zij tot deze keuze is gekomen. Als zij dit kan uitleggen, kunnen wij daarin meegaan. Zo niet, dan kiezen wij een andere invalshoek. Ik blijf benadrukken dat wij een afweging moeten maken tussen "nee, tenzij" en "ja, mits".

Ik zie dat ik niet zoveel tijd meer heb dus ik zal wat punten schrappen. Met betrekking tot het bedrijfsleven het volgende. Er is een notitie Ondernemen tegen armoede verschenen. Blijft de minister samenwerken met de heer Ybema zodat de invalshoek van het ministerie van EZ bij dit punt wordt betrokken?

Het probleem van hiv/aids blijft enorm. Het is een ontzettend schok om je te beseffen, vooral als je in Zuid-Afrika bent, dat eenderde van de Afrikaanse bevolking lijdt aan hiv of aids. Het is bijna niet voor te stellen. Een van de gevolgen is dat hele groepen mensen uit het bedrijfsleven verdwijnen. Het bedrijfsleven functioneert slecht omdat mensen moeilijk vervangen kunnen worden. Verder leiden vooral vrouwen onder de gevolgen van de ziekte. De gemiddelde leeftijd in Botswana is gedaald van 60 naar 40 jaar. Deze gegevens zijn schokkend. De ziekte is de belangrijkste overlijdensoorzaak in Afrika en een aanslag op de ontwikkeling op korte en lange termijn. Initiatieven moeten zich met name concentreren op preventie, op het voorkomen van de ziekte. Met name jonge kinderen vormen een belangrijke leeftijdsgroep om preventie op te richten. Wat is in dit verband de reactie van de minister op het projectvoorstel van de Medical research council in Zuid-Afrika? Dit voorstel is ontwikkeld door een kerngroep van deskundigen uit vier landen: Engeland, Nederland, Zimbabwe en Zuid-Afrika. Het behelst het voorkomen van aids bij jonge schoolkinderen. Is de minister bereid dit voorstel te steunen?

Het is van belang dat de Nederlandse regering aan de bestrijding van hiv/aids prioriteit toekent. De fractie van D66 is voor een departementoverschrijdende aanpak; niet alleen VWS en Buitenlandse Zaken, maar ook OCW, EZ en Financiën dienen daarbij betrokken te worden. In dit verband wil ik een aantal vragen stellen. Hoeveel besteedt Nederland aan internationale initiatieven zoals Global Health en Aidsfund? Wat is in multilateraal verband de inzet van Nederland met betrekking tot het Trippsverdrag bij de aanstaande WTO-conferentie in Qatar? Op welke wijze wil Nederland kritische staten, zoals de Verenigde Staten en Zwitserland, ervan overtuigen dat een soepele interpretatie gewenst is? In dit kader wijs ik op het cynische stuk in de Volkskrant over miltvuur en aidsbestrijding. Waarom is gezondheidszorg in Zuid-Afrika eigenlijk geen aangewezen hulpsector?

Er zijn twee kwantitatieve doelstellingen geformuleerd: natuur- en milieubeleid en 0,1 BMP. Ik heb tegen een van de ambtenaren

kritisch opgemerkt dat er maar een klein stuk in de memorie van toelichting staat over het milieu. Ik moet eerlijk zeggen dat mijn opmerking niet geheel terecht was, want het onderwerp doordeesemt het gehele verhaal. Op een aantal punten is evenwel sprake van problemen: de beperking van de hulp tot een aantal landen en met name de gereserveerde gelden voor internationaal bosbeleid en het tropisch regenwoud. Er is een noodoproep van de Tropenbosstichting gekomen. De minister heeft aangegeven dat het ngo-kanaal niet gebonden is aan de landenlijst. Betekent dit in de praktijk dat financiering van parkbeheer of van het opzetten van nieuwe beschermde gebieden niet meer mogelijk is? Op dit punt lijkt langs elkaar heen gewerkt te worden. De betrokken overheidsinstanties dienen namelijk met elkaar samen te werken, hetgeen onmogelijk is buiten de landenlijst. De gevolgen in bijvoorbeeld Gabon zijn dat twee van de drie beschermde gebieden geen financiering meer zullen ontvangen.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 13.06 uur tot 14.00 uur geschorst.

Voorzitter: Van Nieuwenhoven

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Ik stel voor, toestemming te verlenen tot het houden van wetgevingsoverleg met stenografisch verslag:

- op maandag 10 december van 18.00 uur tot 23.00 uur van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen over de wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, gericht op vermindering en vereenvoudiging van regelgeving en op verdere zelfregulering in het hoger onderwijs (27848);

Voorzitter

- op woensdag 7 november van 16.00 uur tot 22.00 uur van de vaste commissie voor Financiën over de wijziging van enkele sociale-zekerheidswetten (Belastingplan 2002 V-Sociale-zekerheidswetgeving) (28016).

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Het woord is aan mevrouw Kant.

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter. Op 23 oktober jl. heeft mijn fractie schriftelijke vragen gesteld over geneesmiddelen voor derdewereld-landen. Aangezien morgen een algemeen overleg wordt gehouden over de WTO waarbij dit een van de belangrijke punten is, zouden wij graag zien dat deze schriftelijke vragen werden beantwoord voor dat overleg, het liefst morgen voor 11.00 uur.

De **voorzitter**: Ik stel de Kamer voor, dit gedeelte van het stenogram door te geleiden naar het kabinet.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2002 (28000-X).

(Zie vergadering van 30 oktober 2001.)

De algemene beraadslaging wordt hervat.

□

Minister **De Grave**: Mevrouw de voorzitter. Ik wil beginnen met het uitspreken van mijn dank voor de bijdragen van de woordvoerders in eerste termijn. Vanzelfsprekend ook dank voor het feit dat deze bijdragen, zoals ik het wil formuleren, over het algemeen redelijk positief waren.

Ik was blij te merken dat ook de Kamer van mening is dat Defensie op veel terreinen laat zien wat zij waard is. Kosovo, de UNMEE-operatie in Eritrea en Ethiopië, het Apache detachement in Djiboeti en Essential Harvest in Macedonië zijn aansprekende internationale voorbeelden. Binnen onze grenzen

zagen wij – de heer Van den Doel heeft er terecht op gewezen – Defensie in actie tijdens de MKZ-crisis, rampenbestrijding, bewaking tegen terroristische dreiging bij tunnels en bij wateroverlast.

De waardering voor het werk van onze militairen is groot binnen en buiten de landsgrenzen. Dit blijkt ook uit opiniepeilingen. Dat de Kamer deze waardering deelt en uitspreekt, is een belangrijke steun in hun rug. In het besef van de onvermijdelijke risico's verrichten zijn hun werk met grote inzet. Ik ben daarom de Kamer erkentelijk voor de uitgesproken waardering voor het Defensie-personeel die de heer Zijlstra nog eens versterkte met een persoonlijke noot aan het einde van zijn inbreng. Veel dank daarvoor!

Mevrouw de voorzitter. Alle woordvoerders besteedden gisteren, terecht en begrijpelijk, veel aandacht aan de gevolgen van de terroristische aanslagen op 11 september voor de Defensiebegroting voor het komende jaar. Het is goed dat de Kamer het niet alleen heeft gehouden bij het stellen van vragen, maar ook aandachtspunten en suggesties heeft geformuleerd. Deze zullen vanzelfsprekend worden betrokken bij het werk van de door mij ingestelde taakgroep Defensie en terrorisme. In december verwacht ik het eindrapport van deze taakgroep, waarna ik de Kamer zo snel mogelijk zal informeren.

Mevrouw Van Ardenne sprak haar teleurstelling uit over het feit dat niet voor de behandeling van deze begroting het rapport al naar de Kamer is gegaan. Ik begrijp die teleurstelling. Stukken van Defensie zijn het zeer snel krijgen en erover van gedachten te wisselen altijd waard. Ik moet er echter op wijzen dat wij over een complex en lastig vraagstuk spreken dat het beleid voor veel jaren kan beïnvloeden. Ik denk dat het verstandig is, gezonde reflectie belangrijker en zinvoller te vinden dan snelle reflex. Ik heb in dit geval overwogen dat zorgvuldigheid en degelijkheid van grotere waarde zijn dan het belang, dat ik ook zie, van een snelle behandeling. Overigens wijs ik erop dat Defensie sinds 11 september niet stil heeft gezeten en op veel fronten actief is geweest, onder andere als lid van de ministeriële taskforce onder leiding van de minister-president.

Voorzitter. Ik zal ingaan op de opmerkingen over de gevolgen van

11 september. Verder zal ik spreken over het Europese veiligheids- en defensiebeleid, financiële aangelegenheden en de overige zaken die door de Kamer aan de orde zijn gesteld, met uitzondering van het onderwerp personeel en materieel dat de staatssecretaris voor zijn rekening zal nemen.

De heer **Van den Berg** (SGP): Ik ben het eens met de zorgvuldige benadering van de minister, hoewel ook ik het betreunde dat wij nu niet over de stukken beschikken. Het is toch echter wel zo dat de politieke consequenties daarvan nog kunnen doorwerken in deze begroting en dat er geen uitstel volgt tot na de verkiezingen, waarna het wordt geregeld in een nieuw regeerakkoord? Sommigen in deze Kamer wekten die indruk.

Minister **De Grave**: Ik kom daarop nog terug. Ik zal de beantwoording van deze vraag meenemen in mijn betoog bij het dossier over de gebeurtenissen op 11 september.

Voorzitter. De terroristische dreiging is op 11 september bittere werkelijkheid geworden. De internationale verhoudingen zijn door de aanslagen ingrijpend veranderd. Hoe ingrijpend, kwam daags daarna al tot uiting, toen de NAVO voor het eerst in haar bestaan artikel 5 van het Verdrag van Washington van toepassing verklaarde. Dezelfde dag verklaarde de Algemene Raad van de Europese Unie de aanslagen te beschouwen als een aanval op onze gezamenlijke waarden en vrijheden. Duidelijk is ook dat de aanslagen het veiligheidsbesef van veel burgers fundamenteel hebben aangetast. Net als bij vrijheid, besef je pas wat veiligheid betekent als je haar verliest. De opmerkingen van de geachte afgevaardigden geven hiervan terecht blijk.

De aanslagen hebben niet alleen Amerika diep geraakt; ze hebben ook ons land niet onberoerd gelaten. Nederland kan zich immers niet gevrijwaard achten van terroristische activiteiten van deze aard. Bovendien wordt op ons land – en dat is terecht – een beroep gedaan een bijdrage te leveren aan de internationale strijd tegen het terrorisme. In dat verband heeft het kabinet de bereidheid uitgesproken tot een militaire bijdrage aan de door de Verenigde Staten en Engeland geleide operaties